



NIHIL NOVUM SUB SOLE

O mnoho viac ako v nedávnej minulosti sa dnes hovorí o polarizácii a rozdelení spoločnosti, ktorá akoby strácala svoje „spoloč-“ a stávala sa skôr „rozdelenosťou“. Pandémia a neustále sa meniace a obmedzujúce protipandemické opatrenia nepreverujú len našu schopnosť ovládnuť svoje sociálne ja a sociálne my, ale aj niečo ako spoločenskú frustráciu a nad našu slobodu pohybu a možností kladú kolektívnu bezpečnosť. V pohnutých premenách času je ťažšie tolerovať alebo prijať príliš rýchle či dokonca nie celkom správne rozhodnutia vládnucich politikov, ktorí v čase tiesne prestávajú byť oporou a stávajú sa akýmsi terčom na ventilovanie rastúceho hnevu. Zdravotníctvo ukazuje svoje najtienistejšie stránky a slabé miesta. Vedeli sme o nich roky, pravdupovediac desaťročia, ale teraz sa náhle a nepríjemne odkrývajú. Z optimizmu niektorých, že kríza vďaka modernej vede rýchlo pohasne, ostala len atrapa visiaca vo vzduchu. Opäť prekračujeme striedanie rokov a napriek výtobytkom progresívneho medicínskeho poznania musíme uznať, že je pre nás bôžikom, od ktorého jednoducho čakáme príliš veľa. Táto situácia katalyzuje rôzne nepriaznivé trendy, medzi inými digitalizáciu našich životov, vytváranie skupín s rôznym podvratným a protivakcinačným zameraním, vedie ku kumulácii tenzie, agresie a bohužiaľ aj k formovaniu toxických postojov, ktoré nemožno pre presvedčenie ľudí, ktorí ich vyznávajú, a pre ich podivuhodný až bizarný charakter označiť inak, než ako bludu podobné. Racionálne argumenty proti nim nepomáhajú a tak sa dostávame do bodu, v ktorom v *animal rationale* prestávame vidieť ono *rationale*. Človekom lomcujú iracionálne sily. Nie že by sme to my psychiatri

nevedeli, veď nato v skutočnosti stačí byť obyčajným človekom, ktorý sa na chvíľku zahľadí pár desaťročí do histórie. *Nihil novum sub sole*. Napriek tomu sa nachádzame v dejinnom okamihu, v akom nás miera prejavovanej iracionálnosti rodu *homo* nemálo prekvapuje, pretože sme si vedomí, že iracionálne nemôže byť zviera, ale vlastne len bytosť, ktorá má *ratio*, jeho schopnosť, jeho rôzne rozvinutú dispozíciu. Je to teda človek, ktorý môže tvoriť nové veci, a je to práve on, ktorý ich môže všetky zničiť, vrátane celého nášho modrozeleného sveta.

Osobne mám pohľad do dejín veľmi rád. *Historia magistra vitae*. Prináša nám poznanie, ktoré upokojuje, pretože sa v nej ako v krištáľovej guli zjavuje v nejakej podobe to, čo sa deje aj aktuálne, ale zároveň znepokojuje, pretože zisťujeme, že sme sa vôbec nezmenili a že nejaký bod ω , do ktorého by mal podľa Teilharda de Chardina spieť vývoj ľudstva, je zrejme len túžbou a fantáziou. Zastavujem sa pri Pietrovi Bruegelovi (1525-1569). Jeho majstrovské diela ma neprestávajú fascinovať. Obzvlášť silné sú jeho práce, v ktorých sa mieša minulosť s autorovou súčasnosťou a ktorými zároveň v akomsi zmysle predpovedá budúcnosť. Podľa toho, ako Bruegel analyzuje človeka a spoločnosť, zachytáva jej protiklady a ambivalencie, sváry i radosť, nemožno predpokladať, že by niekedy po ňom malo dôjsť k nejakej zásadnej zmene človeka. Vo svojich obrazoch mnohokrát využíva klasické a mytologické námety, avšak úplne nevšedným a prekvapivým spôsobom. Na konci úvodníka si môžete vychutnať detaily niektorých z jeho obdivuhodných kúskov, ktorých stvárnenia boli istotne inšpirované aj problémami 16. storočia.

V akej dobe vlastne rástlo jeho umenie a aké spoločenské konflikty vstrebával, aby ich napokon tak majstrovsky zrkadlil? Martin Luther napísal v roku 1517 svojich 95 téz a začala sa reformácia. Ulrich Zwingli ju šírili po Švajčiarsku, Ján Kalvín predovšetkým v Ženeve. V roku 1534 prevzali moc v Münstere anabaptisti, ktorí boli v roku 1535 zdecimovaní. Ignác z Loyoly založil v roku 1540 Tovarišstvo Ježišovo a Tridentský koncil v rokoch 1545 až 1563 zakladal protireformáciu. Cisár Karol V. sa v roku 1521 Wormským ediktom postavil proti Lutherovi a zakázal mu vydávať diela, no už v roku 1555 Augsburským mierom umožnil náboženskú slobodu, i keď iba podľa princípu *cuius regio, eius religio* – koho je panstvo, toho je náboženstvo – nie teda v dnešnom zmysle slobody vierovyznania. Karol V. raboval Rím v roku 1527, Süleyman I. Nádherný alebo Veľkolepý obliehal Viedeň v roku 1529. Voči synovi Karla V. Filipovi II. na území dnešného Belgicka panovala nespokojnosť. Okrem iného posilnil inkvizíciu, dorážajúcu na kacírov, novokrstencov a kalvinistov. V roku 1566 zas besnili ikonoklasti, rabovali kostoly a ničili sakrálne umenie. Filip II. vzburu potlačil a zahájil tvrdé repre-

sie. Na územie dnešného Holandska poslal v roku 1567 Vojvodu z Alby so sedemnásttisíc mužmi. Súčasťou represíí bol tribunál proti nepokojom, prezývaný krvavý tribunál. Popri popravách a procesoch sa zvyšovali dane a nespokojnosť neustále rástla, pričom vyvrcholila v hnutí odporu pod vedením Viliama Oranžského (v prehľade dobového kontextu som našiel oporu v českom preklade knihy o Bruegelovi od Philippe a Françoise Roberts-Jonesovcov z roku 2003). A tak by sme mohli pokračovať. Doba konfliktov medzi náboženstvami, vyčítania v Božom mene, doba hladu, biedy a chudoby, kedy neexistovali spoločenské istoty či minimálne mzdy ako dnes, doba, ktorú by sme zaiste nechceli zažiť na vlastnej koži. Takáto reflexia minulosti a jej komparácia s ťažkosťami súčasnosti môže utíšiť našu rojčivosť a posilňovať potrebu rozumných a skutočne ľudských riešení. Veď práve v zmienenej dobe sa zároveň rodil humanizmus.

Depravácia a marazmus vzbudzujú potrebu progresivizmu a rastu, beznádej naliehavosť nádeje a pokles na jednej strane viedie k pozdvihnutiu na ich druhej strane. Neklesajme na duchu, nedajme sa strhnúť kričiacim davom ani rozdrobenými skupinkami. Aj keby bola čoraz väčšia tma, budme v nej svetlami.

Michal Patarák



Dulle Griet (1563) – detail



Pád zvrhnutých anjelov (1562) – detail



Príslovia (1559) – detail



Slepý vedie slepého (1568) – detail



Triumf smrti (1562) – detail



Triumf smrti (1562) – detail